

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Бабенка Андрія Миколайовича на дисертацію Пірго Олени Федорівни на тему: «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Захист тваринного світу – є одним із пріоритетних завдань, поставлених для виконання перед державою. Про це також визначено у низці національних законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими урегульовано відносини у галузі охорони та використання тваринного світу. З метою забезпечення захисту відповідних суспільних відносин законодавцем було встановлено кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Водночас необхідно відзначити, що протягом періоду чинності Кримінального кодексу України 2001 року ст. 299, якою передбачено кримінальну відповідальність за вказане суспільно небезпечне діяння піддавалась перегляду лише тричі: Законом України від 22.06.2017 № 2120-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» було повністю удосконалено редакцію вказаної кримінально-правової норми; Законом України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» було уточнено санкції; Законом України від 15.07.2021 № 1684-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» вдруге було переглянуто редакцію ст. 299 КК України.

Разом із цим, не дивлячись на достатньо активну правотворчу роботу за напрямом кримінально-правового захисту тваринного світу, кількісний показник таких кримінальних правопорушень надає підставу для констатації потреби у подальшому удосконаленні кримінально-правових та кримінологічних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами. Як видається,

першочерговим кроком має стати удосконалення кримінальної відповідальності та покарання шляхом приведення редакції ст. 299 КК України у відповідність рекомендаціям, викладеним у міжнародних та європейських правових документах. Наступним кроком має стати інтенсифікація наукових досліджень, скерованих на розв'язання проблеми захисту суспільних відносин у сфері моральності взагалі та тваринного світу зокрема.

Необхідно відзначити, що на сьогоднішній день кримінально-правове та кримінологічне запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 299 КК України ставало предметом дослідження таких учених як О. М. Бандурка, В. С. Батиргареєва, В. І. Борисов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, С. Ф. Денисов, В. М. Дрьомін, О. О. Дудоров, М. Г. Колодяжний, В. Я. Конопельський, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, О. М. Литвинов, М. І. Мельник, Є. С. Назимко, Ю. В. Орлов, Т. І. Пономарьова, Д. М. Тичина, В. І. Шакур, Н. М. Ярмиш тощо. Водночас функціонування держави в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану сформувало низку нових детермінант, які негативним чином впливають як на кримінологічну ситуацію взагалі, так і на кількісно-якісний показник кримінальних правопорушень, передбачених ст. 299 КК України зокрема.

Вказане свідчить про те, що обрана дисертанткою тема дослідження є актуальною, своєчасною та такою, що може вирішити низку потреб сучасної держави та суспільства.

Актуальність дисертації також підтверджується тим, що обраний напрям виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та

верховенства права (Чотирнадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Кіото, Японія, 2021 р.). Робота відповідає науково-дослідній роботі Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020–2024 роки «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євро інтеграційного вибору України» (№ 0120U105582). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 30 листопада 2022 року (протокол № 4), уточнена – 28 серпня 2024 року (протокол № 26).

Належний ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується якісним використанням низки методів пізнання, рівнем узагальнення теоретичних висновків, викладених у науковій літературі, опрацюванням відповідних джерел кримінального права та кримінології, належною апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням відповідно до встановлених вимог.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дисертанткою в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які допомогли врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження, зокрема: *діалектичний та формально-логічний методи* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дозволили з'ясувати соціальну обумовленість криміналізації та стан наукової розробки проблеми жорстокого поводження з тваринами в Україні (підрозділ 1.1); виокремити проблемні питання кримінально-правових заходів реагування на жорстоке поводження з тваринами (розділ 2) й розробити кримінологічні напрями запобігання, з урахуванням умов воєнного стану й бойових дій на території України (розділ 3). У дослідженні використано й *спеціально-правові методи*, зокрема: *логіко-нормативний* – для аналізу законодавства та формулювання пропозицій з вдосконалення заходів запобігання (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1); *порівняльно-правовий* – під час аналізу наукових категорій та підходів (розділи 1–3), вітчизняного законодавства (підрозділ 1.2) й міжнародно-правових стандартів запобігання жорстокому

поводженню з тваринами (підрозділ 1.3); *модельовання* – при розробленні напрямів загальносоціального запобігання у контексті стратегічного забезпечення державної політики у сфері громадської моральності суспільства (підрозділ 3.1), а також спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних заходів запобігання та наданні пропозицій щодо удосконалення такої кримінологічної діяльності й практики її застосування (підрозділи 3.2–3.3); *статистичний* – використано для збирання, обробки та аналізу інформації, а також офіційної статистичної звітності (підрозділи 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України за 2015–2024 рр.; результати опрацювання 175 вироків за ст. 299 КК України; опитування 189 працівників Національної поліції України (55 слідчих, 74 дільничних офіцерів поліції, 60 ювенальної превенції) та 140 громадян-волонтерів з різних питань захисту тварин в Україні. Позитивним також є те, що авторкою використано власний досвід роботи авторки в підрозділах Національної поліції України.

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення та розв’язання комплексної науково-прикладної задачі запобігання жорстокому поведженню з тваринами з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення практики діяльності органів Національної поліції й громадськості.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (191 найменування на 18 сторінках) та додатку на 2 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 226 сторінки, із них основний текст дисертації – 192 сторінки.

Всі викладені в дисертації Пірго О.Ф. положення та висновки, що становлять її новизну, ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Наукові ідеї та розробки оприлюднено у наукових фахових виданнях України без співавторів. Основні положення дисертації опубліковано в шести наукових

працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, дві тези наукових доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

Пірго О.Ф. в роботі не допускала: дослівного запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; використання інформації у виді фактів, ідей, тощо з джерела без посилання на це джерело; перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень в якому реалізовано науковий підхід до формування кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні з визначенням шляхів розв’язання низки праксеологічних задач. Найсуттєвішими з них вважаються наступні положення:

вперше:

– запропоновано під правовим забезпеченням запобігання жорстокому поводженню з тваринами розуміти сукупність цільових безперервних заходів уповноважених суб’єктів відповідно до національного законодавства та міжнародно-правових актів, спрямованих в межах їх компетенції на виявлення, припинення та недопущення знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, завданню їм фізичного болю, страждань, каліцтв чи загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин;

– визначений комплекс загальносоціальних заходів запобігання жорстокому поводженню (правові, соціально-економічні, організаційно-інституційні, морально-виховні) з тваринами, спрямованих на забезпечення моральності суспільства, усунення детермінації жорстокого поводження з

тваринами й створення передумов для здійснення спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання;

– розроблені індивідуально-профілактичні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами, які спрямовуються на дітей та поведінку осіб, схильних до вчинення протиправних дій з тваринами, за допомогою діагностичних, реабілітаційних, прогностичних психолого-корекційних методик, застосування яких запропоновано здійснювати за допомогою введення до штатної структури підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України посади практичного поліцейського-психолога з покладенням функції здійснення індивідуально-профілактичних заходів, включаючи застосування психолого-корекційних програм;

– обґрунтована необхідність створення спеціального державного органу, який відповідатиме за охорону, раціональне використання та відновлення тваринного світу, у тому числі й запобігання жорстокому поводженню з тваринами (Державне агентство з регулювання тваринного світу України);

удосконалено:

– розуміння кримінально-правового захисту моральності у сфері охорони тваринного світу як сукупності кримінально-правових норм, направлених на захист хребетних тварин від жорсткого поводження, підтримання гуманного ставлення до тварин.

– поняття «жорстоке поводження з тваринами», під яким запропоновано розуміти протиправні, умисні, безжальні дії або бездіяльність, що є проявом аморальності злочинця й спрямовані проти хребетних тварин шляхом заподіяння фізичних страждань;

– теоретико-правове бачення конкретизації кримінальної відповідальності неповнолітніх за жорстоке поводження з тваринами з урахуванням співучасті між собою чи з повнолітніми особами (ст. 22 КК України);

– осмислення кримінальної агресії відносно тварин як фізичної поведінки людини, спрямованої на насильницьке руйнування моральних цінностей та ідеалів, що проявляється у жорстокому поводженні з тваринами (кримінальна

агресія) з метою досягнення хуліганських або корисливих цілей;

дістали подальшого розвитку:

– наукові підходи до необхідності встановлення способу вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 299 КК України, та взаємозв'язку «тварини – особи-злочинця» (прямий – власник тварини; непрямий – тварина знаходиться у власності осіб, які є близькими чи знайомими правопорушника; випадковий – безпритульні тварини), які впливають на вибір спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання, у тому числі й обрання методів перевиховання відносно дітей;

– напрями спеціально-кримінологічного запобігання жорстокому поводженню з тваринами, в рамках яких розробляються та реалізуються запобіжні заходи: (а) кримінологічна профілактика, (б) відвернення, (в) припинення.

– підходи до впровадження реєстрації домашніх та безпритульних тварин з метою швидкої ідентифікації тварини та її власника у створеному Єдиному державному реєстрі тварин з присвоєнням індивідуального ідентифікаційного номеру, який діятиме на всій території України; процедури мікрочипування домашніх тварин (містить дані про власника та його місце проживання), яка сприятиме ідентифікації тварини;

– корекційні заходи впливу на особу за напрямами діагностики, реабілітації, прогностики з метою запобігання девіантній поведінці шляхом виявлення та усунення недоліків сімейного та шкільного виховання, а також негативного впливу неформальних груп на особу та виникнення психологічних проблем;

– проведення заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами в умовах впливу фонових явищ (наркотизації, алкоголізації, безпритульності, сексуалізації та ін.) та воєнних дій (незаконного обігу вогнепальної зброї та ін.) шляхом формування єдиної систематизованої інформаційної бази даних про неформальні групи й активізації роботи щодо виявлення, упередження,

припинення жорстокого поводження з тваринами, застосування заходів впливу до таких осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції можуть бути впроваджені у:

- *законотворчу діяльність* – під час удосконалення національного кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності та покарання за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності;

- *науково-дослідну сферу* – для подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності взагалі та жорстокому поводженню з тваринами зокрема;

- *освітній процес* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінологія», «Профілактика кримінальних правопорушень» «Поліцейська діяльність».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Визнаючи загалом високий науково-теоретичний рівень роботи виконаної Пірго О.Ф., її важливе практичне значення, слід зазначити, що як дана дисертація містить і спірні, не зовсім обґрунтовані положення, які є підставою для висловлення окремих зауважень, підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. Дисертантка відзначає, що соціальна обумовленість криміналізації жорстокого поводження з тваринами зумовлена суспільною небезпекою, що є початковим етапом моральної деградації та злочинної діяльності особи, яка може призвести до вчинення нею більш тяжких злочинів у майбутньому. Особливу тривогу викликає зростання кількості випадків жорстокого поводження з тваринами серед дітей, безжалісна поведінка яких з тваринами стає нормою, поширюється на взаємини з оточуючими, відіграє негативну роль у вихованні; розповсюдження в Інтернеті відеоматеріалів із зображенням жорстоких дій, а також активізація діяльності неформальних груп. Криміналізація жорстокого

поводження з тваринами свідчить про те, що захист моральності в суспільстві є вкрай необхідним.

Водночас видається неправильним відокремлювати лише таку підставу як суспільна небезпечність. Криміналізація протиправного діяння можлива лише тоді, коли для цього є вся сукупність підстав, яких достатньо для визнання діяння, таким, що є кримінально караним. У зв'язку із цим, під час захисту на цьому питанні доцільно зупинитись більш детально та аргументувати такий підхід.

2. У роботі дисертантка зазначає, що основним критерієм відмежування кримінально-караних дій від адміністративно-караних, крім предмету посягання, є наслідки, зазначені у ч. 1 ст. 299 КК України: тілесні ушкодження, каліцтво чи загибель тварини. Проте, як видається, більш коректним було б говорити про ступінь суспільної небезпечності, яка зумовлює потребу у створенні кримінально-правової заборони на вчинення таких дій.

3. У підрозділі 1.3, присвяченому розгляду міжнародно-правових стандартів запобігання жорстокому поводженню з тваринами авторка паралельно здійснює розгляд кримінальних законодавств зарубіжних країн, що дещо виходить за межі предмету дослідження цього підрозділу. Під час захисту доцільно пояснити, з якою метою було обрано такий підхід та чому аналіз зарубіжного досвіду не було здійснено в окремому розділі дисертації.

4. Певним недоліком також є те, що дисертантка не приділила належної уваги аналізу проєкту нового кримінального законодавства. В межах проведеного дослідження порівняння наразі передбаченого КК України підходу до захисту тварин від кримінально-протиправного впливу та запропонованого членами робочої групи осучасненого бачення цієї проблеми надало б можливість покращити та поглибити результати, отримані в дисертації.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Пірго О.Ф., а здійснений авторкою творчий пошук

заслуговує на підтримку. Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто авторкою нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення.

Дисертація Пірго О.Ф. логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти та науки України, а її положення викладено чіткою і зрозумілою мовою. Пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Результати дисертаційного дослідження Пірго О.Ф. достатньо повно викладено та оприлюднено. Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота **«Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні»** виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого **розв'язує** наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 – Право.

Дисертаційна робота є за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка – Пірго Олена Федорівна – заслуговує на присудження їй за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний ~ опонент:

**доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки**

**Одеського державного університету
внутрішніх справ**

А.М. Бабенко